

זכרנו לחיים

צום יום הכיפורים
למטופלי סוכרת נעזרים [סוג 1]
על פי התורה וההלכה



מהדורה שלישית עם הוספות לקראת יוה"כ תשע"ג

הערות והארות:

-הרב משה שטיין, רח' דבורה הנביאה 15 ב"ב טל: 03-5700279

-הרב אברהם ישעיהו קרליץ, רח' הרב בלוי 5 ב"ב פלא: 052-7122403
פקס: 03-5787273

-הרב אהרון לנג, רח' זריצקי 4/17 י-ם פלא: 052-7611822
פקס: 072-2357207

-הרב שמואל קרליץ, מרומי שדה 22 מודיעין עילית טל: 08-9743715
-הרב משה רטמן, רשב"י 51/4 פלא: 050-4112847 טלפקס: 08-9760880

* ניתן להשיג את החוברת במקומות הנ"ל

בס"ד אלול תש"ע

רבים ממטופלי הסוכרת מסוג 1 נבוכים כיצד ינהגו בהלכות רבות הנוגעות לאורח חייהם המיוחד.

בברכתם של גדולי ההוראה **מנחם הגר"ש הלוי וואזנר שליט"א ומנחם הגר"נ קרליץ שליט"א**, נעשו בירורי נתונים הנוגעים לצום יום הכיפורים אצל מטופלי סוכרת מסוג 1 ולאחר שהנתונים הוצגו בפניהם פורסם על ידם פסק הלכה בנושא.

לאחר מכן התברר הצורך בהבהרת הדברים ובהבאת הנתונים ההלכתיים והרפואיים לפני הציבור. עריכת החוברת נעשתה בהתייעצות עם הגאון רבי שריאל רוזנברג שליט"א והגאון רבי משה שאול קליין שליט"א, תוך כדי בירור רפואי מעמיק אצל רופאים המתמחים באנדוקרינולוגיה.

תודה מיוחדת קובע לעצמו ד"ר הר"ר מנחם חיים ברייר הי"ו סגן מנהל רפואי "מעייני הישועה", אשר חלקו רב בבירור הנושאים הרפואיים.

תודה וברכה להרב אהרון לנג הי"ו מייסד ארגון "מתוק ביחד", אשר עורר את הצורך בבירור ההלכה, ואף השתתף בכתיבת חוברת זו.

ברכה להרב שמואל קרליץ הי"ו [קריית ספר] והרב משה הכהן רטמן הי"ו, אשר עסקו רבות בבירור ההלכה, ובעריכת חוברת זו.

אברהם ישעיהו קרליץ

בלאאמו"ר הגר"נ שליט"א
רב ביהכ"ס "היילגמן"
ב"ב

משה שטיין

רב "קהל חסידים" קרית הרצוג
ראש כולל קרלין סטולין
ב"ב

מהדורה זו הוקדשה

לזכר היקר באדם איש ישר נקי כפיים, אהוב
ואוהב את הבריות, גומל חסדים ואינו מצפה
לתמורה, לא מחזיק טיבותא לנפשיה
הרב נתן צבי בן הרב בנימין זאב קנפלמכר ז"ל
נלב"ע ביום המר ט"ו אלול תשע"ב

תנצב"ה

הונצח ע"י ידידו מוקירו החפץ בעילום שמו

פתח השער

איתא בירושלמי [הובא במשנ"ב סי' שכ"ח סק"ג]: "הנשאל הרי זה מגונה", פי', משום שהת"ח במקומו היה לו לדרוש בפרקא כדי שידעו כל העם ולא יצטרכו לשאלו, משום כך ישנה חשיבות לבירור הלכות אלה, קודם יום הכיפורים.

המקובל מזה שנים להורות למטופלי סוכרת מסוג 1 שאסור להם לצום אפי' ביוה"כ^א.

בעקבות חידושים שהתחדשו בס"ד בסוגי האינסולין ובדרכי הטיפול^ב, התעורר דיון האם הוראות ההלכה השתנו, ופורסמו דעות שונות בענין זה. לבקשת הרבנים נערך בירור רפואי מקיף בענין אצל גדולי הרופאים מנהלי מכונים ומרפאות סוכרת סוג 1, יש מהם שאסרו בצורה כמעט מוחלטת, ויש הסוברים שבהכוונה ברורה עם הוראות מפורטות ניתן יהיה לאפשר לחלק מן החולים לצום.

לאחר שהנתונים הובאו לפני הרבנים ונבחנו על ידם, פרסמו רבותינו גדולי ההוראה, מרן הגר"ש הלוי וואזנר שליט"א, ומרן הגר"נ קרליץ

^א הדבר פשוט שבתשעה באב וכ"ש שאר צומות מטופלי סוכרת חייבים לאכול כרגיל, שהרי אף חולה שאין בו סכנה אוכל כרגיל [עיין שו"ע או"ח סי' תקנ"ד ס"ו ומ"ב ס"ק י"א], כ"ש מטופלי סוכרת אשר נחשבים כחולה שיש בו סכנה, כמו שיתבאר להלן, וכל הנידון הוא רק לגבי יוה"כ.

^ב אינסולין ארוך טווח כמעט ללא שעת שיא, בשילוב עם אינסולין קצר טווח מאוד, או טיפול במשאבת אינסולין.

שליט"א, פסק הלכה ברור בנוגע למטופלי סוכרת, הן לגבי צום יוה"כ, והן לגבי בדיקות בשבת ויו"ט.

כמו"כ יש בידינו מכתב מהגאון הגדול רבי יששכר מאיר (שליט"א) [זצוק"ל] ראש ישיבת הנגב [נתיבות], אשר ידיו רב לו בנושא זה, ומעודד לפרסם את הדברים ברבים.

מטרתנו לבאר את הדברים, למען לא יהיה כספר החתום.

הבירור נערך עבור מטופלי סוכרת מסוג 1 בלבד, ואין ללמוד מכך עבור סוכרת מסוג 2 או סוכרת הריונית.

נישא כפינו אל שמים, וד' יעזרנו שלא תצא תקלה מתחת ידינו.



פסק הלכה ממרן הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר שליט"א
ומרן הגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א

ב"ה, ערב יום הכפורים תשי"ע לפ"ק

פסק הלכה לחולי סוכרת

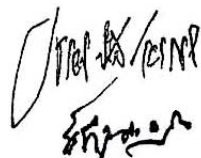
הנה דבר פשוט שחולה שיש ספק סכנה אם יתענה ביוה"כ אסור לו להתענות, ומבואר בשו"ע (סי' תרי"ח סעי' ד') דאם שני רופאים אומרים שצריך לאכול אפילו מאה אומרים שא"צ לאכול מאכילים אותו.

והנה נתברר לנו ע"י כמה רופאים בקיאים המתעסקים בחולי הסוכרת, שלמי שיש סוכרת נעורים הנקרא סוכרת מס' 1 ומקבל זריקות אינסולין, חייב לאכול ביום הכפורים "כדרכו" בלא שינוי משאר ימים, כי כל שינוי ברגילות אכילתו והזריקות גורמים שגופו יצא מהאיזון, והרי זה חשש סכנה ממש, וע"כ אסור לזלזל בחשש פיקוח נפש, וצריך לשמוע לדברי הרופאים הנ"ל.

וכמו כן יש להזהיר שאין להם לזלזל בעשיית בדיקות כל יום כפי הוראות הרופאים אפילו בשבת ויו"ט, ואף שיוצא דם או מפעילים מכשירים אלקטרוניים ע"י, כי יש בזה ספק פקוח נפש, ומ"מ במה שאפשר לעשות ע"י שינוי כלאחר יד וכדומה יעשה, אבל לא יחפש נכרי לזה כיון שיכול לבוא לידי רפיון בבדיקות מפני הטורח, כמ"ש בשו"ע (סי' שכ"ה סעי' י"ב).

והקב"ה ישלח רפואה שלימה לכל חולי עמו ישראל ויתקבלו תפילותינו ברחמים וברצון לחיים טובים ומתוקנים ולגאולה קרובה אמן.

וע"ז באנו על החתום



בס"ד

הרב עזריאל אוירבאךרב בית הכנסת "חניכי הישיבות", בית וגן
רח' הפסגה 53, בית וגן, ירושלים**Rabbi Azriel Auerbach**

Rabbi of "Chaniche Hayeshivot"

53 Hapigsa St., Bayit Vegan, Jerusalem

הברכה והחיים והשלום לידידי הרב משה רטמן הי"ו ועמיתו הרב ש. קרליץ הי"ו

בדבר החוברת הגנה זה פשוט הוא ואין צריך לפנים שספק וס"ס של סכנה דוחה את הצום וכל איסורי תורה כמבואר במשנה ואסור לצום, ולקיים ונשמרתם וחי בהם. וע"כ תחזקנה ידיכם בברור ולבון ע"ד מחלת הסוכרת ובעיקר סכרת נעורים הנטוש בויכוח ע"ד הצעת כמה רופאים להורות לקיים את צום יוהכ"פ ואחר ברור מקיף אצל טובי הרופאים המתמחים בחולי הסכרת שקדתם בעריכת הדברים במקורות חז"ל והפוסקים ובעיקר בהסברת צד הטכני ערוך ומבואר בטו"ט ודעת את חומרת הדבר שעדיין קיים ספק סכנה וגם הבאתם דעת גדולי פוסקים שליט"א להורות שאסור להתענות [ואמנם שמענו מגדולי הפוסקים שליט"א שמי שצמוד ורגיל אצל רופא המכירו היטב וביכלתו להדריכו ע"מ שלא יצא מהאיזון לכלל צד של סכון] וריבוי הבדיקות שנגרם ע"כ צריך לבוא ע"י עכו"ם {אין למנעו ויכול לצום}

הרופא לכל בשר ישלח מזור ותרופה לחולי עמו ישראל ויתקבלו תפלותינו ויפקדנו בפקודת ישועה ורחמים לכתיבה וחתימה טובה.

עזריאל אויערבאך.

זכרנו לחיים

9

בס"ד

Rabbi Azriel Auerbach

Rabbi of "Chaniche Hayeshivot"

53 Hapigsa St., Bayit Vegan, Jerusalem

הרב עזריאל אוירבאך

רב בית הכנסת "חניכי הישיבות", בית וגן

רח' הפסגה 53, בית וגן, ירושלים

הבית והחיים והשלום אידידי הרב משה יצחק וואלף
הרב ש. קרליץ הי"ד

בדבר החובות היה זה פשוט הוא ואיך אנחנו לספק ולספק
של סבני דומה את הימים ואל איסורי תורה באבואר באבואר
ואסור לצום ולקנות ולמנות ומי בזה. ואל תתקן ידבך
בבית ולבין על מחלה הסוכות ובדעך סבית לצדדים הנאס
בזכות על הצדק באר ונאס איכות לקנות את צום יחיד
ואחר כדור מקיף אצל סוכי הכותלים האתמים בחול הסוכות
לקנות על ידי הדברים במקומות הלל וינסוקים ובדעך
הסוכות צד הסוכות לדוק ובואר בסוכות ולעזר את חמית
הבית לעד יקיים סוכות סוכות ומה הבאתם דעם לבית נאסוקים
שלא זכרנו ששמי איתנו צדית [ואתם לשלש מאות. הסוכות שליטא
לש. שצאנו ונגזר אצל יוטא האביתו היסב וביבולת אידידי שליטא צד
מהאביתו אצל צד של סוכות] ויבוי הביתות למען עיני צד (בואר עיני צד)
אין למנות ויבוי אצלם
היו נא אל בלש שליטא ויבוי אצלם. אלו ילדיו ויתקנו
מחיתו ויתקנו בקצות ילדיו ויחמיו איתנו איתנו אצל
עזריאל אורבאך

Rabbi I. S. Meyer

Rosh Yeshivot Hanegev
Netivot – Zruha - Sderot



Address: 20 Abu-Hatzira street

Netivot

Tel: 08-9942717

יום שני ג' תשרי תש"ע

הרב יששכר מאיר

ראש ישיבות הנגב
נתיבות – זרועה - שדרות



כתובת: רח' אבוצ'ירא 20

נתיבות

טל: 08-9942717

אודות חולי סכרת התלויה באינסולין דעתנו שאסור להם לצום ביום"כ גם אם יקחו אינסולין. שהניסיון מוכיח שהם יוצאים מהאיזון שלהם לאחר יום"כ והדבר גורם להם סיכון. והסוכרת דינה כמחלה פנימית שמחללין עליה את השבת אם יש חשש שהעדר טיפול יגרום להרעה במחלה ועצם הדבר שיכולה להיגרם הרעה הוא כמכה של חלל, שחוסר האיזון הוא הרעה במחלה פנימית שמחללים עליה את השבת, לא מחמת סכנת חיים המיידית (שגם היא קיימת בהרבה מקרים). אלא על עצם ההרעה במחלה.

לגבי אכילת השיעורים לחולים אלו:

דין זה נאמר בשו"ע לגבי מעוברת שהריחה שיש סכנה לעובר שמאכילין אותה שיעורים. ויש בדבר זה אצל חולה סכרת יש חשש גדול שישכח לאכול את הפחות משיעור כל תשע רגעים. ויכול לבוא להיפוגליקמיה. ודין זה נאמר במעוברת שהריחה שעדיין אינה במצב של סכנה מיידית וכשאוכלת חצי שיעור מספיק לה בשביל העובר ולא נאמר דין זה בנידון דידן. וראוי להביא את דברי הר"מ שאמר "שבת אצל חולה הרי היא כחול כל דבר". וכן ידוע שפסק הגר"ח מכריסך זצ"ל שכשיש חולה שיש בו סכנה לא נאמר בו דין שיעורים ואוכל כרגיל.

וחולה שאינו אוכל ביום"כ מבטל מצוה של וחי בהם ועובר על שופך דם האדם באדם – שהאדם בעצמו שמסכן את בריאותו נקרא שופך דם האדם.

בברכת

גמר חתימה טובה

י. ש. מ.

מחלת הסוכרת

סיקור קצר זה נכתב ע"מ לתת רקע על המחלה, כדי להבין את הכתוב בחוברת שלפניכם, ולא בא לתת מענה רפואי, לכן אין לסמוך על הכתוב בו לגבי טיפול בחולים.

פירוק המזון באדם בריא

לאחר כל ארוחה, מערכת העיכול מעכלת את המזון והופכת אותו לגלוקוז, כך שרמות הגלוקוז בדם עולות. בגופו של אדם שאינו חולה סוכרת הלבלב משחרר אינסולין על מנת לסייע בהעברת הגלוקוז לתאי הגוף, כשזה מהווה את מזונם העיקרי. עודפי הגלוקוז מועברים לכבד ולמקומות נוספים בגוף לאיחסון, לצורך שימוש עתידי. היות וגם כשלא אוכלים התאים זקוקים לגלוקוז, לכן הדם מלקט אותו ממקומות שונים, בעיקר מהכבד שבו מאוחסנים עודפי הגלוקוז כאמור. מסיבה זו הגוף צורך אינסולין במשך כל שעות היממה, על מנת להעביר את הגלוקוז ליעדו.

לאחר ארוחות שבהם רמת הסוכר עולה מאוד, הלבלב מייצר אינסולין באופן מוגבר, וכשרמת הגלוקוז בדם יורדת, הלבלב מפחית את ייצור האינסולין, וחוזר חלילה. באופן זה מסייע האינסולין לווסת את רמות הגלוקוז בדם, ושומר עליהן בטווח ערכים מצומצם. [הטווח הרגיל באדם בריא בין 70-110 מ"ג/ד"ל].

היפרגליקמיה

אצל אדם החולה בסוכרת מסוג 1 [הנקראת גם סוכרת נעורים, בניגוד לסוכרת מסוג 2 הנפוצה יותר, אבל היא מחלה שונה], הלבלב אינו מייצר אינסולין

כלל, וחובה לקחתו בזריקות חיצוניות. ללא אינסולין רמות הסוכר בדם עולות [היפרגליקמיה], ותאי הגוף אינם מקבלים מזון [אנרגיה]. כתוצאה מכך הגוף מתחיל לפרק תאי שומן כדי להפיק את האנרגיה הדרושה לו, כאשר תא שומן מתפרק נוצרים קטונים שמצטברים בדם ובשתן, נוכחות קטונים בדם מביאה לכך שהדם נעשה חומצי ורקמות הגוף ניזוקות, [חמצת מטבולית קטוטית]. מצב זה הינו מסכן חיים, והעדד טיפול עלול לגרום למוות. הטיפול המידי הוא שתייה מרובה, הזרקת אינסולין, ובדר"כ אכילת פחמימות. במקרים חמורים יש לפנות לחדר מיון.

היפוגליקמיה

באינסולין הניתן בזריקות אין וויסות מבוקר לפי רמות הגלוקוז בדם, לכן עלולה רמת הגלוקוז לרדת מתחת לטווח הרצוי [בדר"כ פחות מ 70 מ"ג/ד"ל, תופעה זו מכונה בשם "היפוגליקמיה"], מצב זה גם הוא מסכן חיים, ובהעדד טיפול החולה עלול להגיע לאיבוד הכרה, התכווצויות, פגיעה מוחית ובמקרים חמורים אף למוות. הטיפול המידי אכילה או שתייה של פחמימות פשוטות [סוכר, שתייה מתוקה וכו'], ע"מ להעלות את רמת הסוכר במהירות, ובהמשך יש לאכול פחמימות מורכבות [דגנים, אורז, תפוא, וכדומה].

סיבוכים נוספים

ישנו סיכון נוסף לטווח הרחוק, אם החולה לא מאוזן ורמות הסוכר גבוהות, עלול להיגרם נזק בלתי הפיך לכלי הדם הקטנים והגדולים ובהמשך נזק לאיברים, כגון כליות, לב וכו', וכן לגרום לעיוורון ולקטיעות גפיים. לכן חשוב מאוד לחולי סוכרת לדאוג לרמת איזון סוכר נכונה. איזון זה מתבצע ע"י בדיקות סוכר בדם, ותיקון הערכים במקרה של יציאה מהאיזון.

ההבדל בצורות הטיפול

בסוגי האינסולין הישנים היה קושי גדול באיזון, כיון שלא היו אחידים במשך זמן פעילותם, היום בס"ד הצליחו לייצר סוגי אינסולין חדשים, המנסים לחקות פחות או יותר את פעילות האינסולין באדם בריא.

צורת טיפול נוספת היא ע"י משאבת אינסולין המחוברת באופן קבוע לגוף, ומעבירה אינסולין בצורה רציפה [בזאלי] בדומה ללבלב הטבעי, אמנם אין וויסות אוטומטי, וצריך להורות למשאבה כמה אינסולין להעביר, וכן לפני ארוחות להורות למשאבה לתת מנת אינסולין מוגברת [בולוס]. לכן גם בשימוש במשאבה יש לבדוק כמה פעמים ביום את רמת הסוכר בדם. [במשאבה אף חשוב יותר לא להחסיר בדיקות דם, כיון שיש חשש לחסימה במעבר האינסולין, במקרה כזה ישאר החולה בלי אינסולין כלל, ועלול במהירות לפתח היפרגליקמיה וחמצת].



פתיחה

א. רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, לעבדו יתברך שמו להתקרב אליו, והם אמצעים להגיע לתכלית להתעדן מזיו השכינה לעולם הבא.

ב. בהר סיני ציווה את העם לכל יהרסו לעלות אל ד', וכן לדורות חילק את עבודתו למחלקות שונות בין קהל עבדיו, הכהנים מצוותם בעבודת המקדש, ואילו כלל ישראל הוזהרו והזר הקרב יומת. ובגמ' [ערכין י"א ב'] אמר אב"י נקטינן משורר ששיער בשל חבירו במיתה. וכך גם אנו, כל יחיד ויחיד יש לו תפקידים בעבודת ד' כפי הכוחות שהועיד לו הבורא יתברך שמו, ונסיונות אם יוכל לעמוד בתפקידו. וכאשר ציווה בתורה ועניתם את נפשתיכם, והצריך להתענות ביום הכיפורים, ישנם כאלה שהועיד להם הקב"ה תפקיד אחר ביוה"כ, והוא לקיים מצוות וחי בהם, ותיקון יוה"כ אצלם הוא דוקא ע"י אכילה. וכתב המשנ"ב [סי' שכ"ח סק"ו] בשם הרדב"ז: ואם החולה מתיירא שיעברו עליו את השבת, כופין אותו ומדברים על לבו שהוא חסידות של שטות.

ג. הגדרת מצב פיקוח נפש היא ככל מצוות התורה לפי כללי ההלכה שנמסרו מסיני מדור לדור.¹

¹ פעמים רבות דעת הרופאים שאין בדבר סכנה, ולפי ההלכה דנים בזה כדבר שיש בו סכנה, לדוגמא: במחקרים שונים ציינו הרופאים שאין סיכון בדבר, ולאחמ"כ הביאו ראיה לדבריהם מכך שלחלק מן החולים היה סיכון רפואי לא משמעותי. אמנם לדעת ההלכה מצב זה נידון כדבר שיש בו סכנה, שאנו חוששים שיכבד חליו וכמש"כ הב"ח [סי' תרי"ח] דחיישינן שמא יכבד חליו ושמא יסתכן, ועיין להלן שנכתוב בזה עוד.

כמו כן מה נקרא שמא יסתכן, וכיצד יש לנהוג כשיש חילוקי דעות בין הרופאים, הכל מבואר בשו"ע^ד ובדברי הפוסקים. כתב הרמב"ן לגבי חילוקי דעות ברופאים וז"ל: הילכך חוששין לרוב חכמה ובקיאות להחמיר, ומאי חומרא דהכא, לנהוג בספק נפשות להקל, ולהתעסק בחולה כל צרכו.

ד. כתב במהרי"ל [הובא בב"ח סי' תרי"ח] אם מאכילין חולה מחמת אונס, אז מאכילין אותו חשובי גדולי העיר, משום דאין הכל בקיאים, ודילמא יפשעו בנפש וסבורים שאינו צריך וימות.

ולכן כל מי שרוצה להתקרב להקב"ה ולעובדו באמת, עליו לנהוג כתורה וכהלכה לפי מצבו באשר הוא.



^ד או"ח סי' שכ"ח וסי' תרי"ח, יו"ד סי' קנ"ה ס"ג ועוד.

כתב בשו"ע [או"ח סי' תרי"ח ס"א]: חולה שצריך לאכול, אם יש שם רופא בקי אפילו הוא עובד כוכבים שאומר אם לא יאכילו אותו אפשר שיכבד עליו החולי ויסתכן, מאכילין אותו על פיו, ואין צריך לומר שמא ימות. ובמ"ב [שם סק"ב] כתב: ה"ה אפילו אינו אומר בהדיא שיסתכן, רק שאומר שאפשר שיכבד עליו החולי, נותנין לו, שאנו חוששין שמא יסתכן, עכ"ל. ועיין בבה"ל [ד"ה חולה] שהביא מהפמ"ג והח"א דהיינו אפי' בחולה שאין בו סכנה, אלא שאנו חוששים שמא יכבד חוליו, ע"כ. אבל בחולה שיש בו סכנה פשיטא דמאכילין אותו.

בשו"ע [או"ח סי' שכ"ח ס"ג] כתב: כל מכה של חלל דהיינו מהשינים ולפנים, ושינים עצמם בכלל, מחללין עליה את השבת. ודווקא שנתקלקל א' מהאברים הפנימים מחמת מכה או בועה וכיוצא בזה, אבל מיחושים אין נקראים מכה, עכ"ל. לפי זה מחלת הסוכרת [סוג 1] נחשבת לחולי שיש בו סכנה, היות ונתקלקל אחד מן האיברים הפנימים [הלבלב].

עוד כתב בשו"ע [שם ס"ד]: מכה של חלל אינה צריכה אומד", שאפילו אין שם בקיאים, וחולה אינו אומר כלום, עושים לו כל שרגילים לעשות לו בחול. ובמ"ב [שם ס"ק י"ד] ביאר בשם הרמב"ן, דכל שרגילים היינו ממאכלים ורפואות.

והנה במטופלי סוכרת אופן הטיפול בחולי הוא ע"י אכילה מבוקרת בצירוף אינסולין, וא"כ האכילה עצמה היא חלק מהטיפול הרפואי אשר מותר לחלל עליו את השבת וכן יוה"כ.

^ה עיין בהגהות מרדכי [שבת פ"ז] שהביא דעת ר"ת, וכתב בתו"ד וז"ל: ואע"פ שרוב חולים לחיים, הקילו בפיקוחם מספק, עכ"ל. עוד כתב שם, שמחללין על מכה של חלל, אע"פ שרובן אינם מתים בכך.

ואף שבימינו ב"ה ישנם סוגי אינסולין המחקים בצורה כמעט מושלמת את פעילות האינסולין באדם בריא, ובפרט למחזורים למשאבת אינסולין, וחלק גדול מהמטופלים לפי הוראות הרופאים, מאוזנים כמעט כאדם בריא, מ"מ עדיין נחשבים כחולה שיש בו סכנה, כיון שללא האינסולין תעלה רמת הסוכר בדם באופן מיידי, וכן יביא דבר זה לחמצת מטבולית [DKA] אשר עלולה להביא לאיבוד הכרה, ובמקרים חמורים יותר אף למוות. וכן כל הפחתה לא מבוקרת במינון האינסולין עלולה לגרום לחמצת זו.

צום ביום הכיפורים מהווה סיכון ממשי לחייו ובריאותו של מטופל הסוכרת מסוג 1. קיים סיכון לירידת סוכר לערכים נמוכים מאוד, העלולים להביא לאיבוד הכרה, ואף למוות. כמו כן ישנו סיכון לערכים גבוהים, העלולים לגרום לחמצת מטבולית.

ההסבר לכך הוא, שכל מטופל הסוכרת מסוג 1 חייבים ליטול אינסולין גם כשאינם אוכלים כלל, כיוון שללא אינסולין יגיע המטופל לחמצת מטבולית. לכן מלבד האינסולין הניתן לארוחות חייבים ליטול אינסולין בסיסי [ע"י אינסולין ארוך טווח 12 עד 24 שעות, או במשאבה שמעבירה אינסולין בצורה רציפה], האינסולין הבסיסי שומר על רמות הסוכר בדם בין הארוחות.

מטופל סוכרת שלא יאכל יהיה חייב להפחית אף במינון האינסולין הבסיסי, וזאת משום שכשהאדם אינו אוכל, תנגודת הגוף לאינסולין פוחתת, וצריך פחות אינסולין, וכן בד"כ האינסולין הבסיסי מכסה גם סוכרים שמתפרקים לגוף בעקבות אכילת שומנים וחלבונים. חולה שלא יאכל ולא יפחית ממינון האינסולין יגיע לנפילת סוכר. מ"מ אם יפחית יותר מידי עלול הדבר להביאו לעליה ברמת הסוכר, ולחמצת כמבואר לעיל.

¹ עיין מכתבו של פרופ' משה פיליפ בסוף החוברת.

לאור האמור לעיל אסור למטופל סוכרת לצום, וזאת משום שתי סיבות עיקריות, אשר כל סיבה בפני עצמה מתירה לאכול ביוה"כ:

(א) הגדרתם כחולה שיש בו סכנה^ה, שעושים לו כל שרגילים לעשות בחול ממאכלים ורפואות.

(ב) היות וכל שינוי במינון האינסולין מביא את המטופל לחשש סכנה, הדבר מחייב ריבוי בדיקות סוכר כדי לדעת במדויק את רמת הסוכר בדם^ה, אי לך, כדי לצום צריך להוסיף בדיקות סוכר בדם בעיצומו של יום הכיפורים דבר שיש בו איסור מן התורה^ט. (ואע"ג שלגבי כל שבת כבר כתבו גדולי ההוראה [עיין במכתבם אשר נדפס בתחילת החוברת] שאין למעט מהבדיקות הנצרכות למרות האיסור, מ"מ אסור להוסיף בדיקות לצורך האפשרות לצום).

העולה לדינא:

כתב השו"ע [סי' תרי"ח ס"ז], כשמאכילין את העוברים או את החולה, מאכילין אותם מעט מעט כדי שלא יצטרף לשיעור. אמנם כתב עוד [שם ס"ח], ואם אמדוהו שאין השיעורים הללו מספיקים לו, או שהחולה אומר כן, או שנסתפקו בדבר, מאכילים ומשקים אותו כל צרכו מיד. ובנידון דידן

^ה כיון שעלולים להגיע לסיכון של "היפוגליקמיה", "היפרגליקמיה" וציאה מאיזון כאמור לעיל.

^ה הפחתת מינון האינסולין הבסיסי, וריבוי בדיקות הסוכר בדם, הוא המלצת הרופאים לכל מטופל אשר באופן זמני אינו יכול לאכול. [כגון חולה טרום ניתוח וכדומה], ואף אותם רופאים המתירים באופנים מסוימים לצום, מתנים זאת בריבוי בדיקות דם, והפסקת הצום במקרה של יציאה מהטווח הרצוי.

^ט עיין חזו"א או"ח סי' נ' סק"ט [ד"ה עוד יש בזה] שהשימוש במכשיר כרוך אף הוא באיסור מן התורה.

ששינוי גדול בכמות האכילה וכן פריסת הארוחה על זמן ארוך, מחייב שינוי במינון האינסולין, א"כ נשארו החששות דלעיל, ולכן צריך לאכול ולשתות כרגיל, ולא לשיעורים^א.

עיקר חשיבות האכילה למטופלי סוכרת היא באכילת פחמימות^ב כדי שהגוף יקבל את כמות הפחמימות [האנרגיה] הדרושה לו. אבל אכילת שומנים וחלבונים אינה נצרכת ביוה"כ, ולכן יאכל רק את כמות הפחמימות כפי שאוכל בכל יום. אמנם, כיון שלשומנים ישנה השפעה על ספיגת הפחמימות, אם יאכל פחמימות בלבד עלול להגיע לנפילת סוכר, ולכן מומלץ למרוח ממרח שומני על הפחמימות^ג, כך בד"כ, והכל לפי הענין.



^א עקב סיכון מוגבר להתייבשות.

^ב ודע דדעת כמה פוסקים [מ"מ פ"ב משבת ה"ה ועיין בביאור הלכה סי' שכ"ח ד"ה "כל שרגילים"] דלחולה שיש בו סכנה עושים כל צרכו כדרך שעושים בחול, ואפי' אין במניעת הדבר משום סכנה. ודעת הגר"ח [הובא בחי' מרן רי"ז הלוי בהלכות שביתת עשור. ויעוי' שם שהביא שכן דעת החינוך]. שכל דין שיעורים נאמר דווקא בחולה שאין בו סכנה שעלול לבוא לידי סכנה אם לא יאכל, אבל חולה שיש בו סכנה אוכל כפי הרגלו.

^ג כגון מיני דגן תפו"א וכדומה.

^ד כגון חמאה, מיונז, טחינה וכדומה.

מד סוכר רציף [סנסור]

לאחרונה כשהשימוש במד סוכר רציף, נעשה נפוץ (בעיקר משום הכנסתו לסל הבריאות, לכמה אוכלוסיות). באנו לדון האם נשתנו ההוראות בצום יוה"כ למטופלי סוכרת המשתמשים במד זה.

כפי הידוע לנו עדיין אין בידי הרופאים מספיק ניסיון בנוגע לצום עם סנסור, והננו מציגים בזה את הדברים כפי שעלה בידנו לברר לעת עתה.

נקדים בתיאור המכשיר:

המכשיר מתחלק לשלושה חלקים, מחט (הנקראת סנסור), משדר ואמצעי קלט. המחט חד פעמית, וצריך להחליפה כל חמישה ימים (בקירוב) [באופנים מסוימים ניתן להאריך את משך חיי הסנסור]. המשדר מחובר למחט ושניהם מחוברים לגוף 24 שעות ביממה. אמצעי הקלט שונה מחברה לחברה, ויש בזה שני סוגים עיקריים. א. מד סוכר רגיל המקבל את אותות הסנסור, המד עצמו אינו מחובר לגוף. ב. משאבת אינסולין שמחוברת כל הזמן לגוף ומזליפה אינסולין, ובנוסף מקבלת את אותות הסנסור. [הזלפת האינסולין נעשית ע"פ תכנות מראש וללא קשר לרמת הסוכר. אמנם בסוגים מסוימים במקרה של נפילת סוכר המשאבה תפסיק את מתן האינסולין למשך שעותיים].

את רמת הסוכר ניתן לראות ע"ג מסך בכל רגע נתון ע"י לחיצת כפתור, דבר הכרוך באיסור שבת, אמנם כשרמת הסוכר יורדת מתחת לטווח שנקבע או מעל הטווח [תלוי בכל חולה לפי הוראת הרופא] המכשיר מתריע באמצעות צפצוף או רטט. [אמנם גם לאחר ההתראה צריך ללחוץ על כפתור כדי לדעת את רמת הסוכר המדויקת, אלא מ"מ אין בזה נ"מ וכמו שנכתוב להלן].

וכן אם ישנה ירידה או עליה פתאומית [20% בעשרים דקות או 40% בארבעים דקות] ג"כ ישנה התרעה אפי' אם רמת הסוכר עדיין בתוך הטווח.

לגבי רמת הדיוק של מד זה הדבר תלוי בכמה גורמים. מיקום הסנסור על

הגוף, איכות הסנסור (משתנה מסנסור לסנסור!) וכן יש הבדל בין חולה לחולה. ולכן צריכים להיות מחוברים למד למשך תקופה ע"מ לדעת את רמת הדיוק בחולה המדובר. וכן להיות מחוברים לסנסור הנוכחי לפחות יום או יומיים.

דבר נוסף שיש לדעת הוא שיש הבדל בין בדיקת סוכר בדם (באופן הרגיל) לבין בדיקת הסנסור. בדיקת הדם נותנת את רמת הסוכר העכשווית אבל בדיקת הסנסור משקפת את מצב הסוכר באיחור של כעשרים דק', ולכן התראות על ירידה או עליה באות באיחור קל.

וא"כ עתה שישנה אפשרות של מד סוכר שבדוק בצורה רציפה את רמת הסוכר ללא צורך בהוספת מלאכות, לכאורה יש מקום להתיר למטופל סוכרת הנושא מכשיר זה, לצום בהגבלות מסוימות. [ואף שכתבנו לעיל שע"מ לדעת את רמת הסוכר יש צורך בלחיצות כפתור דיגיטלי מ"מ אין צורך בלחיצות אלו, כיון שהמכשיר מתריע ביציאה מן הטווח הרצוי].

ראשית דבר יש להקדים להתייעץ עם הרופא המטפל, ע"מ שיהיה מספיק זמן לבדוק את העניין כראוי. ועל כל אחד לקבל הנחיה רפואית והלכתית המתאימה למצבו האישי.

וכן יש לדעת היכן ישהה ביום הצום, ומי יהיה לידו בעת הצורך. [כיון שישנם מצבים (כגון באמצע שמו"ע בביהמ"ד גדול או בישיבה) שעלול לקרות שהוא לא יפעל לעת הצורך].

כמו"כ צריך לדעת שבכל מקרה של עליה או ירידה ברמת הסוכר, צריך לאכול ולשתות באופן מיידי. ואף שלפעמים עדיין אין סכנה מיידית מ"מ הכבדת החולי ודאי יש כאן, ואסור להמשיך לצום.

לאור האמור לעיל, וכיון שעדיין אין ניסיון לצום בעזרת הסנסור, וכן ברוב המקרים לא שייך לצום אפילו בעזרת הסנסור. מטופל שמחובר לסנסור ומעוניין לצום ביוה"כ **חייב** להתייעץ עם מורה הוראה שבקי במכשירים אלו ע"מ לראות אם יוכל לצום.



המכון לאנדוקריטולוגיה וסוכרת
ע"ש גיסי צ' ושרה לאה שפר
המרכז הארצי לסוכרת ונעורים
פרופ' משה פיליפ, מנהל
טל: 92.53618-03 פקס: 92.53106-03



מרכז שניידר לרפואת ילדים בישראל
מרכז שניידר לרפואת ילדים בישראל
Schneider Children's Medical Center of Israel

ד' תשרי תש"ע
22 ספטמבר 2009

לכבוד
הרב א.י. קרליץ
בני ברק

הנדון: צום יום כיפור

צום ביום כיפור מהווה סיכון ממשי לחיינו ובריאותנו של חולה סוכרת מסוג 1 (סוכרת נעורית). קיים סיכון לירידת רמות סוכר אל ערכים נמוכים מאוד היכולים לגרום לפגיעה מוחית חולפת או קבועה. מאידך, קיים אף סיכון כי רמות הסוכר תעלינה ותתפתח חמצת קטוטית הקשורה גם היא בצורך באשפוז ובסכנת נזק קבוע או תמותה.

לפיכך, הכלל הוא שחולה סוכרת סוג 1 (המטופל באינסולין) איננו צם ביום כיפור מחשש לסיכון בריאותו וחיינו. לכלל זה ייתכנו יוצאים מן הכלל, במקרים מיוחדים שבהם הרופא מאשר כי ניתן לעצמם הסיכון אצל חולה המכיר היטב את מחלתו והמוכן למדוד את רמות הסוכר בדמו בזמן הצום מספר רב של פעמים.

אסור לחולה סוכרת סוג 1 לצום ללא היתר מיוחד ומפורש מרופאו.

בברכה

פרופ' משה פיליפ

מנהל המכון

וסגן דקאן למחקר ופיתוח

הפקולטה לרפואה ע"ש סאקלר

אוניברסיטת תל-אביב